దయ్యముల కొంప

శంకరదీక్షితులు

I. సమావేశము

"కుముద్వతీ! కుముద్వతీ! ఇంత యాలస్యమేల?" కుముద్వతి పదునాఱేండ్ల ప్రాయముగల మహారాష్ట్రయువతి. ఆమె పితృకల్పుఁడుకాఁబోలును, నానారావను నేఁబదియేండ్లవాఁ డాఁతి నామెను దొందరపెట్టసాగెను.

"వచ్చుచుంటిని" అని కుముద్వతి తనలో నేమియో సణుగుకొనఁ జొచ్చెను. కాని, యామె విశేషముగఁ దొందరను గనఁబఱచుట లేదు. సాయంకాలము కాఁజొచ్చెను.

గుంటూరునగల పెద్దసత్రమున వీథిగుమ్మముపై నిల్చియుండిన నానారావు సత్రమునకు ముందుభాగమున నున్నగదియందు, దుస్తులను ధరించుకుముద్వతిని వేగిరపెట్టసాగెను. ఆవీథియరుగుపై, విశ్వనాథమను విశాఖపట్టణవాసి తనప్రక్కను సర్దుకొనుచు, పుస్తకమునందలి పత్రముల నిటునటుఁ ద్రిప్పుచుఁ గూర్చుండియుండెను. ఆతఁ డాసత్రమున దిగిన రెండుదినములనుండియు, నానారావునకును, కుముద్వతికిని గలసంబంధము నెఱుంగఁ గుతూహలుఁడై యుండెను. ఆతనిహృదయమున, నేకారణముననో గాని, కుముద్వతి విచారపరవశురాలై యున్నదనియు, నానారా వామెయెడల సరియగుపితృవాత్సల్యముఁ జూపించుటలేదనియు దోఁచుచుండెను.

ఈవిశ్వనాథమను నాతఁడు రహస్యాపరాధపరిశోధకుఁడు. ఆతఁడు, సుమారు ౧౫ సంవత్సరములనుండియు, తనబుద్ధివిశేషముచేతను, యుక్తిచమత్కారముచేతను, పోలీసువారికి సహాయమొనర్చుచు, తనవ్యాపారమునం దసమానుడని పేరునొందియుండెను. రహస్యాపరాధపరిశోధకులకుఁ గావలసిన విద్యలయందెల్ల నీతఁ డారితేరిన బంటు. నేఁ డీతఁ డీగుంటూరున కేల వచ్చియుండెనో ముందు వివరించెదము.

"చీర నలంకరించునప్పటి కూరంతయు మాటుమణుగును గాఁబోలును. రోజురోజునకు, నీపెంకెతన మభివృద్ధినొందుచున్నది. వచ్చుచుంటివా, లేదా?"

నానారా వించుకస్థూలకాయుఁడు సులభముగాఁ గ్రోధమును బూనినను లోకమునందలి ప్రథమక్రోధులయందువలెఁ గాక వీనియందా కోపము చిరకాలము నిల్చియుండును. క్రోధపరవశుఁడై "ధుమధుమ" లాడునప్పు డాతని సహజారుణాననము మెఱుఁగుపెట్టిన రాగిపాత్రవలె నుండును. స్థూలకాయుఁడైనను చురుకుదనము విశేషముగాఁ గలిగినవాఁడు. అంతియేకాక దేహదార్ఢ్యము కలవాఁడని వానిమాంసబంధములే సాక్ష్యమొసంగును.

"నే నిక్కడ ఆడుకొనుచుంటినా యేమి? సాధ్యమగునంత త్వరలోనే వచ్చుచున్నాను" అని కుముద్వతి తలుపునకు బీగమును బిగించి వీథిలోనికి వచ్చెను.

"ఎన్నినాళ్లైనను, నీనైజమును నీవు మానినావుకావు! ఆవల నాకెంతపని మించి పోవునో యెఱుంగుదువా? రమ్ము! త్వరగా నంగడి కేగి, వస్తువులను గొని, నిన్నింట దిగఁబెట్టి నే నేగవలయును." అనుచు వడివడిగా నాతఁడు బజారున కేగెను. విశ్వనాథము తన ప్రక్కను జుట్టి, సత్రములోఁ దనగదియం దుంచి, తాళము వైచి, తానును విహారార్థ మేగ నిశ్చయించుకొని యున్నను, నానారా వింటికిఁ దిరిగి యరుదెంచువఱకును వేచి యుంచినచో, పిదప, వాని ననుసరించిన, నేమైన ఫలకారి యగునేమో యని యూహించి వీథియరుగు పైఁ గూర్చుండెను.

సహేతుకము కాని యనుమానము వలననో లేక, తాత్కాలికఘటికాప్రభావమువలననో యణుమాత్రములై జనించి, చివరకు, ఘనకార్యములుగా నుద్దేశములు పరిణమించుట లోకప్రసిద్ధమే. విశ్వనాథమున కీకుముద్వతీ నానారావులయం దాదినించుక పరస్పరసంబంధములను గూర్చి, శంక జనించుటయే, యీ గ్రంథమునకును, రాఁబోవు సుప్రసిద్ధచర్యలకును గారణము. నానారావు, కుముద్వతిని బేరుపెట్టి పిలిచిన దీసాయంకాలమే! తత్పూర్వ మాతఁ డామెను, "పిల్లా" అని పిలుచుచుండుట చేతను; కుముద్వతి, నానారావుపట్ల నిజతనూజవలె మెలఁగక పోవుటచేతను, నానారావుకూడ, నిజసుతవలె నామె నాదరింపకుండుటచేతను, విశ్వనాథము యొక్క హృదయమున నీయనుమాన ముద్భవిల్లెను. కాని నిజమును చెప్పవలయు విశ్వనాథమున కామెయం దింతపరిశీలనబుద్ధి నుపయోగించుటకుఁదగినంత యుద్దేశ మేమో!

విశ్వనాథమును ముప్పదియైదేండ్లు గడచినను నేఁటివఱకును, వివాహమును జేసికొనవలయు ననుబుద్ధి యాతని హృదయమున జనించియుండలేదు. ఆతని కత్యంతహితుఁడును, మేనత్తకొమారుఁడు నగు నారాయణదాసాతని నెంతబలవంతముచేసినను, "నాకై యెవ్వతె, పూజలుసేయుచున్నదో!" అని వేళాకోళము చేయుచుండెడివాఁడు. ఆతఁడనినమాటయు నిజమే! విధిని దాట నేరికశక్యంబు?

ఇంతలో బజారు పనిచూచికొని, కుముద్వతియును, నానారావును సత్రమున కరుదెంచిరి. నానారావు గదిలోని కేగి, తనదుస్తులను మార్చికొని, చేత నొకదృఢమగు కఱ్ఱను బట్టుకొని, మెల్లగా నీలవైచికొనుచు, వీథి గుమ్మముపైఁ గొంతకాలము నిలిచి, కుముద్వతి వంటచేయుట కారంభించినతోడనే యా చీఁకటిలో, వెనుదిరిగి చూడకుండ "రింగు రోడ్డు" (Ring Road) వైపునకు వడివడిగా నడువఁజొచ్చెను. విశ్వనాథ మొక నూఱుగజముల దూరమున నాతని వెంబడించెను.

నానారావు క్రమముగా "రింగురోడ్డు"ను జేరి ఫ్యాక్టోరీ వైపునకుఁబోఁజొచ్చెను. రైలు పట్టాలయొద్దకుఁ బోయి, యాతఁ డెవ్వరికో యీల

నిరీక్షించికొనియున్న ట్రామ్ సమీపముననే తిరుగులాడుచుండెను. విశ్వనాథముకూడ మెల్లగా నడచిపోయి, "రైలుపోర్టరు" (Railway Porter) యొక్క గుడిసెకు ముందుగాఁ గూర్చుండెను. నానారా వరగంటకాల మీరీతిని సంచరించునంతలో, దూరమునుండి వడిగావచ్చుచున్న బండిచప్పుడు వినఁబడెను. నానారా వా శబ్దమును విని, యీలను మాని, బండివచ్చెడి మార్గమున కెదురుగా, మెల్లగఁ జనఁజొచ్చెను. విశ్వనాథమును తనస్థానమును విడనాడి, నేపాళపుచెట్లమరుగున నాతని వెంబడించెను. ఇట్లు నానారా వఱువది డెబ్బదిగజములదూరమున కేగునప్పటికి, బండి, వానికిఁ దారసిల్లెను. ఆశకటములోనుండి యిర్వురు పురుషులు దిగి నానారావును స్నేహపూర్వకముగా నాలింగన మొనర్చిరి. విశ్వనాథ మిరువదియైదు గజములదూరములో నున్న నేపాళపుచెట్లమరుగున నోదిగి యుండెను. బండి తనదారి నేగెను.

"మహాదేవ్! పిల్ల సుఖముగా నున్నదా?" అని వచ్చినవారిలో యువకుఁడు ప్రశ్నించెను. చామనచాయగల దేహమును ఉన్నతమైన ఫాలమును విశాలమగు వక్షస్థలమునుగల యాతఁడు సుమారు 5½ అడుగుల ఎత్తుండును. రెండవయాతఁ డా ఆడుగుల ఎత్తుండును; కాని తనసహచరునివలెఁ గాక యీతఁడు పచ్చని దేహచ్ఛాయయును, పలుచనిశరీరమునుగలిగి నాగరికునివలె గన్పట్టుచుండెను.

'సుఖముగా నుండ కేమి? సుఖముగనే యున్నది. ధుమధుమలుమాత్రము మానలేదు. క్రమముగా మార్గమునకు వచ్చుచున్నది" అని మహాదేవుఁడనెను.

"ఈదినమున మనతో సంప్రతించుటకు రత్నసామినిగూడఁ దీసికొనివచ్చితిని. మనమీ పనిని నాలుగైదుదినములలోఁ బూర్తి చేసికొననఁగాని పట్నమునఁ దలపెట్టుకొనియున్న మహాత్కార్యమును సాధింపలేము. కావున పిల్లనెట్లయిన మార్గమునకుఁ దీసికొనివచ్చి ఈ నాలుగైదుదినములలో మనపని ముగించుకొనవలెను. ఆమెతో నిదియే కడపటిసారి యనియు, తన కేవిధమయినయవమానమును గలుగనీయమనియు, వచ్చినదానిలో నామెకేదైనఁ దగినంత సత్కారముఁ జేసి రెండుమూఁడు మాసములలోఁ బరిణయమాడెదననియు నచ్చఁజెప్పి మార్గమునకుఁ దీనికొనిరావలెను. వలసినచో" అని ఆగంతుకులలోఁ బొట్టివాఁడనుచుండఁగా వానిమాట కడ్డి, నానారావిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను.

"మీపరిణయమునంగతి మీరే కుదుర్చుకొనవలెను గాని, నాచే నయ్యాది ప్రోత్సాహపఱుపఁబడుట కల్ల! ఏలనందువా, నే నా ప్రశంస దెచ్చినప్పుడెల్ల కుముద్వతి మండిపడుటయే కాక, తనతండ్రి గతించిననాఁటి సంగతులనెల్ల నెత్తి నన్నునిందించుటకుఁ బ్రారంభించుచున్నది. వీలులేక, మనతో నున్నది కాని లేనిచో, మనలను విడిచి ఇదివఱకే గడసానివలె 'తెయ్యి'మని ఆడవలసినదే. ప్రస్తుత కార్యమున కెట్లయిన నామె నుపయోగించుట కడ్డుంపరాదని నానమ్మకము. వినను నీవు కూడ నొకసారి మామాకాముకు వచ్చి ఆమె

తో మాట్లాడుట శ్రేయస్కరమే కాని, తగినవి లెప్పుడు లభించునా యని యాలోచించుచున్నాను "రేపీ వేళకు రాఁగలవా?"

అట్లయిన రేపీ వేళకు సరిగా నావెను దీసికొని మనభవనమునకు నీవురావలయును. నేనాసమయమునకు సిద్ధముగా నుండెదను. రత్నసామి ప్రయాణముమాట నేమాలోచించితివి?"

"వెంకోబా! రత్నసామి ప్రయాణమునకుఁ దొందర యేమి? ఈగ్రామములో నాతని యవసరమేమైన నుండునేమో చూచికొనవలయును కదా! ఆతర్వాత నాలోచింతము లే!"

అటు తర్వాత రెండుమూఁడు నిమిషములవఱకు మువ్వురును గుసగుసలాడికొని, షికారునకు వచ్చిపోయెడివారివలె నెవరిదారిని వారేగిరి.

విశ్వనాథము వారిని సాగనిచ్చి, మహాదేవనఁబడు నానారావును వెంబడించుటకన్న వెంకోబారత్నసాముల ననుసరించిన నేమైన లాభించునేమో యని తలంచి, కొలఁదిదూరములో నెమ్మదిగా వారిని వెంబడించెను. వారును రింగురోడ్డు వెంబడి నెమ్మదిగాఁబోయి పురమును బ్రవేశించి, అరండేలుపేటయందొకవిశాలమైన యావరణలోనున్న భవనమును బ్రవేశించిరి. ఇరుగుపొరుగువారల నించుక విచారించి వెంకోబారా వొకస్థితిమంతుఁడనియు సాధారణముగా దేశసంచారమున కలవడిన బ్రహ్మచారియనియు సుమారు ముప్పదియేండ్ల వయస్సువాఁడనియు, నాలుగేండ్లకుఁ బూర్వమే యాగృహమును నిర్మించినాఁడనియు గ్రహించి విశ్వనాథము రాత్రి 9½ గంటలకు వంటపూటింట భుజించి సత్రమున కరుదెంచి తనప్రక్కను వీథియరుగుపై సవరించుకొని, ఏమియో యాలోచించుకొనుచు నిద్రకై యత్నించెను.

II. సందేహము

రెండునామములతో వ్యవహరించు మహారాష్ట్రునితో నించుక పరిచయము గలిగించుకొనుటకై మరునాఁ డుదయమున విశ్వనాథము ప్రయత్నించెను. నానారావప్పుడే కాఫీ త్రాగి వీథిలోనికి వచ్చెను.

"అయ్యా! మన దేయూరు? ఈగ్రామమునకు వచ్చి యెన్నిదినములైనది?" అని విశ్వనాథ మారంభించెను. నానారా వాతని నెగాదిగ పరీక్షించి, యాతఁడు కూర్చుండిన యరుఁగుపై కరుదెంచెను.

"మాది మార్కాపురము! మేమిచ్చటకు వచ్చి వారము దినము లైనది. మన దేయూరు? ఏమిపనిపై నిచ్చట కరుదెంచినారు?"

"నాది విశాఖపట్టణము. వ్యాపారముపై నే నీయూరు మూఁడునాలుగు దినములకుఁ బూర్వము చేరితిని. తమ కేమి పని?"

"నా కేయుద్యోగమును లేదండి! భగవంతుఁడింత ప్రసాదించినాఁడు. ఏదోగ్రామమును జూచుటకు వచ్చినాను. నాబిడ్డకు దేహ మస్వస్థతగానుండుటచే ఇచ్చట మిషన్ వైద్యశాలలోఁ బరీక్షచేయించి, మందిప్పించుటకుఁగూడ నాలోచించుచున్నాను" అని నానారావు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. రెండుమూఁడు దినములనుండి, తనగది ప్రక్కనే నివసించుచున్న యీ

పురుషుఁ డెవ్వరో తెలిసికొనుకుతూహలముచే నాతఁడు విశ్వనాథముతో పరిచయము కలిగించుకొనఁదలఁచియే నెమ్మదిగా నాతనిప్రక్క నుపవిష్టుఁ డాయెను.

"తమనామధేయ మేమండి!"

"విశ్వనాథరావ నెదరు? తమరీగ్రామమున నింక నెన్ని దినములుండఁదలఁచికొనియున్నారు? తమకుమార్తె కేమి వ్యాధియని మీ యనుమానము? నాకుఁగూడఁ గొంచెము వైద్యమునఁ బ్రవేశమున్నది. నేనుపయోగముగా నున్నచో, సంతోషముగా నామెకు మందిచ్చి నాలుగైదుదినములలో గుణముఁ జూపెదను. మీయిష్టము!"

నానారావాలోచనానిమగ్నుఁడై నాలుగైదు నిమిషములైనతర్వాత "అట్లేకానిండు; కాని మీ రీగ్రామమున చాల దినము లుండ మనుచున్నారే? గుణాగుణములను బరిశీలించుటకు మీ కవకాశ మెక్కడ?" అనెను.

"గుణమున కేమి లెండు! ఔషధము పట్టిచ్చినదో లేదో రెండుమూఁడుదినములలోనే మనకు గ్రాహ్యము కాఁగలదు. సాధనకారియైనచోఁ గొంతయౌషధమును మీతోఁ దీసికొనిపోవచ్చును. లేనిచో మీ విలాసమునకు దానిని నేను బంపవచ్చును. ఎట్లైనను జేయవచ్చును కదా?"

"అట్లే కానిండు. మాపిల్ల ఏమనునో" అని లేచి తనగదిలోనికిఁ బోయెను. అరుగుపైఁ గూర్చుండిన విశ్వనాథమున కన్యభాషలో కొంతరహస్యసంభాషణయు, నానారావు కఠినస్వరమును మాత్రము వినఁబడెను.

విశ్వనాథ మాయుర్వేదపండితుఁడు కాఁడు; కాని కొంచెము నాడీపరీక్ష నెఱుంగును. నాడిని గమనించి వ్యక్తి వ్యాధిగలవాఁడా కాఁడా యనుసంశయమును నిర్ధారణచేయుట కాజ్ఞానము చాలును. ప్రస్తుతవిషయమున నామె కేమం దెందుల కీయఁదలఁచెనో మాకెఱుక లేదు కాని, వారిద్దఱితోఁ గొంతపరిచయమును గలిగించుకొనుట కాతఁ డుత్సహించుచుండుటచే నియ్యది తనకార్యమునకు సాధనకారి కాఁగలదని యాతఁ డెంచెను. ఆతఁ డాగ్రామమున కరుదెంచినపని యొకనేరమునఁ బరిశోధించుటకే. ఆగ్రామమునందే సుమారు రాఱుమాసములకుఁ బూర్వ మొకధనవంతుఁ డకస్మాత్తుగా హత్యచేయఁబడెనో, మరేమయ్యెనో, తెలియదు కాని, అదృశ్యుఁడాయెను. ఇంటివారితో నాతఁ డేగ్రామమునకును బోవనున్నట్లు తెలుపలేదట! ఆత్మహత్యగావించుకొను నంతటికష్టము లేమియు నతనికి లేవని యతనిమిత్రులును, బంధుగులునుగూడఁ దెలిసియుండిరి. ఆతఁ డిల్లువిడిచినమరునాఁ డాతని సంతకముతో వచ్చిన యుత్తరమును బట్టి యింటివారతఁ డెట్టియవస్థలో నున్నాఁడోయని కాఁబోలును, ఇంట నున్న పైకమును గొంతయు, మిత్రుల యొద్దనున్న పైకమును గొంతయు జతచేసి యుత్తరము దెచ్చినవానిచేతికి 1200 రూపాయల నిచ్చియుండిరి. సమీప గ్రామములో నెచ్చటనో భూములఁగొనుట కాతఁ డాగియుండెననియు, నింట నెంత పైక మెచ్చట నున్నది, నెఱింగించుటచే, వచ్చినవానిమాటల నింటివారలు నమ్మి యాతనికా పైకమిచ్చుటకుఁ గార

ణము. మరునాఁ డాయన రాఁగలఁడని చెప్పి, వార్తాహరుఁ డాప్రైకముతో నంతరించెను. రెండుమూఁడు దినములవఱకు నాతఁడు రాకుండుటచేతను దమ కాంతనియొద్దనుండి యుత్తర మేదియు రాకుండుటచేతను గలవలపడి యీతని భార్యయు నితరబంధువులును బోలీసు వారి కీవర్తమానము నెఱింగించిరి. కడచిన యాఱుమాసములనుండియుఁ బోలీసు వారొనర్చిన ప్రయత్నము లేవియుఁ గార్యసిద్ధినందకుండుటచే ఎట్టులో యీ యుదంతము నెఱింగిన విశ్వనాథము తనశక్తిచే నేమైన గుట్టుబయుటపడునేమో యని, బయలుదేరి యాగ్రామమున కరుదెంచి, యదృశ్యుఁడైన నారాయణప్పబంధుగులవలనను, స్నేహితులవలనను, యాతనిపూర్వవృత్తాంతమును దమ యనుమానములను గనుఁగొని యాసత్రమున బస నేర్పరచుకొనియుండెను.

ఇంతలో నానారా వరుదెంచి విశ్వనాథమును గదిలోనికిఁ దీసికొనిపోయెను. కొంచెముగా సిగ్గును సూచించుచు, కుముద్వతి యరుదెంచి తనవామహస్తమును సాచెను. విశ్వనాథ మాచేతి నందుకొని నాడిని రెండునిమిషములవఱకుఁ బరీక్షించెను. నాడిని బరీక్షించుచు నామె వ్రేళ్ల కున్నయుంగరములపైఁ గూడ దృష్టిఁ బరపెను. అం దొకయుంగరముపై కె. ఎన్. అను అక్షరము లున్నట్లాతఁ డనుమానించి, ప్రస్తుతవిషయమైనతర్వాత నాయుంగరముపైని యక్షరములసంగతి విచారింపవచ్చునని తలంచి నాడీపరీక్షయైనతర్వాతఁ బ్రక్కనున్నకంబళిపై నాసీనుఁ డాయెను.

"ఆమె కస్వస్థతగా నున్నదని మీ రేకారణములనుబట్టి చెప్పుచున్నారు? గుణగతము లొక్కింత నా కెఱింగించెదరా?" అని విశ్వనాథ మడిగెను.

నానారా వించుక కాల మాలోచించి "కొంచెము ముబ్బసపుదగ్గుసంబంధమైన వ్యాధి యని నా యనుమానము. మనస్సునకు సంతోషము లేదు. శ్రమ కోర్వలేదు. తల్లి గతించినది మొద లీమె కారోగ్యము చెడినది" అనెను.

"నాడి బలహీనముగానే యున్నది. కొంచెము బలముఁ జేయుట కేదైన నౌషధమిచ్చి పిదప వ్యాధి యేరూపమునఁ బరిణమించునో చూచెదము. ఆమె చేతివజ్రపుటుంగర మెచ్చట చేయించినారు. చాల బాగున్నది! ఒకసారి చూడనిచ్చెదరా?" నానారా వాయుంగరమును దెచ్చి విశ్వనాథముచేతి కిచ్చి,

"ఇది నాకై మొదటఁ జేయించుకొంటిని నా పేరు గుఱ్తులుకూడ నింగ్లీషున దానిపైఁ జెక్కఁబడినవి. పట్టణములోఁ జేయించినాను. నూఱురూపాయలైనది" అనెను.

విశ్వనాథ మాయుంగరము నందుపైఁ గల గుఱ్తులను బరీక్షించి తిరిగి నానారావున కొసంగి "సాయంకాల ముకమం దిచ్చెదను. రెండుమూఁడుదినములు సేవించినతర్వాత గుణములనుబట్టి పిదపఁ జూచెదము" అని లేచెను.

విశ్వనాథము, కుముద్వతిని మధ్యమధ్య తీక్ష్ణదృష్టిచేఁ బరిశీలించుట యామెకూడ గ్రహించుటచేతనే కాఁబోలునచ్చటనుండియామె

లోపలిగది కేఁగెను. విశ్వనాథమున కామె దీర్ఘవిచారమున మునిఁగి యున్నట్లును, విధి లేని చిక్కులలోఁ దగుల్కొనియున్నరీతిని గన్పట్టెను. నానారావునొద్ద సెలవుదీసికొని యాతఁడు వీథిలోనికిఁ దిరిగి యరుదెంచెను.

ఆనాఁటిమధ్యాహ్న మాతఁ డూరిలోని శ్రీ కే. నారాయణప్ప బంధుగులయింటికిఁ బోయి, వారివలన, నారాయణప్పకూడ తన నవజ్రపుటుంగరముపై పేరుగుర్తులను జెక్కించుకొనినట్లును, ఆతఁడాదినముననదృశ్యుఁడైనప్పుడయ్యది కూడఁ దనవ్రేలి కుంచుకొని పోయినట్లును దెలిసెను. ఆయుంగరమే కుముద్వతి యొద్దనున్నయుంగరమా? అదృశ్యుఁడైన నారాయణప్పకును, మార్కాపురవాసియైన నానారావునకును, గూఁతురునకును నెట్టిసంబంధము? ఆయుంగరము వీరెచ్చటనైనఁ గొని, చేయించుకొంటిమని యబద్ధమాడుచున్నారా? ఈవిషయ మింకను విచారింపవలయునని విశ్వనాథ మాలోచించెను.

ఆదినమున సాయంకాలము నాలుగు గంటలకు విశ్వనాథము వెంకోబారావుభవన ప్రాకారమును బ్రవేశించి, ఆవిశాలమైన దొడ్డిని అందుమధ్యగట్టఁబడియున్న మేడను స్థూలదృష్టిని బరిశీలించి, ఇంటిగుమ్మముఁ దట్టెను. రత్నసామి వచ్చి తలుపు దెరచెను.

"ఈయింట భాగమేదైన నద్దెకిచ్చెదరా?" అని విశ్వనాథము ప్రశ్నించెను. కనుఁగొని వచ్చెదనని చెప్పి రత్నసామి మేడపై కేఁగ, రెండునిమిషములలోఁ దిరిగి వచ్చి, విశ్వనాథమును మేడపైనున్న యొక విశాలమైనగది లోనికిఁ దీసికొనిపోయెను. అచ్చటఁ గూర్చుండి యున్న వెంకోబారావాతని గూర్చుండుఁడని "మీకేనా యిల్లద్దెకుఁ గావలసిన"దని ప్రశ్నించెను.

"ఔనండి! నాకేకావలయును. ఇల్లంతయునైనను సరే! ఏమరు తలచుగా నీయూర నుంపకుండుటచే నిచ్చెదరేమోయని చుట్టుప్రక్కల వారనుటచే నే నరుదెంచితిని."

"ప్రస్తుతము నే నద్దెకీయలేను. కాని పదునైదిరువది దినములలో దీనిని గొంతకాలమువఱ కద్దెకీయవచ్చును. అంతవఱకు మీ రాగఁగలిగినచోఁ దిరిగి దర్శన మిప్పించినయెడల మనము మాటలాడుకొనవచ్చును. ఇల్లు చూచెదరా?" అని వెంకోబారావు లేచి, విశ్వనాథమున కిల్లంతయుఁ జూపెను. ఇల్లు చాల విశాలముగా నున్నది. మేడపై మూఁడుగదులును వసారాయును, క్రింద నాలుగదులు నున్నవి. దొడ్డిలో రెండు పెద్దచింతచెట్లును నాలుగు మామిడిచెట్లు నున్నవి.

"పదిదినములు పోయినతర్వాతఁ దిరిగి దర్శనము చేసెదను. సెలవు" అని విశ్వనాథ మాయిల్లు విడచి సత్రమును జేరెను. ఎత్తైనట్టియు దట్టమైనట్టియు ప్రహరీగోడలును "పొప్పులపెట్టె"లోని అరలవలె నున్న గదులను జూచి, యిట్టియింటికి యజమానుఁ డింతవఱకేల బరిణయమాడలేదని యాతఁ డాశ్చర్యమొందెను. ఆతఁడు సత్రమును జేరునరికప్పుడే కుముద్వతియు నానారావును సత్రమును విడిచిపోవుటకు సిద్ధముగా నుండిరి. వారిని బోనిచ్చి విశ్వనాథ మెవ్వరును లేకుండఁ జూచి, వారి

గదికి వైచిన తాళమునకుఁ జెవిచేయించుటకు నవయూన్నాకై తనయొద్దనున్న మైనముతో గుఱుతు దీసికొని, తిరిగి యూరిలోనికి బయనమై తాళములు మరమ్మతు చేయువానియొద్ద కేగి, తగినచెవిని చేయించి తిరిగి వెంకోబారావింటివైపు పోయెను. అప్పటికి సూర్యాస్తమయమై యొకగంటయైయుండెను. మేడపై దీపములు వెలుఁగుచుండెను. హోటలు నుండి కాంబోలు నొకబ్రాహ్మణుఁడు పెద్ద "టిఫిన్ కేరియర్" లో భోజనము నింటిలో నిచ్చి మరలి వచ్చుచుండెను. విశ్వనాథ మాతని గలిసికొని, "వెంకోబారావుగారింటియం దున్నారా? ఇప్పు డాయనతో మాటలాడుటకు వీలున్నదా?" అని అడిగెను.

"నాకుఁ దెలియదండి! ఆయన లోపలనే యున్నారు కాంబోలును. నేను జూడలేదు. భోజనమును దిగువఁబెట్టి వచ్చుచున్నాను" అని చెప్పి యాతఁడు తనదారి నేగెను. విశ్వనాథ మాప్రాంతములనే యొకయరుగుపై నుపవిష్టుఁడై యాయింటివైపు దృష్టి నిలిపి కూర్చుండెను.

రాత్రి 8½ గంటల కాయింటినుండి కుముద్వతియు, నానారావును వెంకోబారావును బై కరుదెంచిరి. వారితో నింకొకపురుషుఁ డెవ్వరో యుండెను. నానారావును కుముద్వతియు, వెడలిపోయిన నాలుగైదునిమిషముల వఱకు వెంకోబారా వానూతన పురుషునితోఁ బ్రసంగించి, వాని నంపి యింటిలోని కేగెను. ఆనూతనపురుషుఁ డేబదిగజములదూర మేగిన తర్వాత విశ్వనాథ మాతని వెంబడించి, ప్రాత యూరులో నొకయింట నాతఁడు ప్రవేశించుట చూచి, మరునాఁ డుదయమున విచారించుకొన నచ్చునని నిశ్చయించుకొని, హోటలునకేగి భోజనము చేసి, సత్రమును జేరి నిద్రించెను.

III. సంకల్పము

మరునాఁ డుదయమున విశ్వనాథము తన యొద్దనున్న "పైత్యాంతకరసములో" కొంత భాగమును కుముద్వతి కిచ్చుటకై వారిగది తలుపు తట్టెను. నానారావు ధుమధుమలాడు మొగముతో వచ్చి తలుపు దీసి, వచ్చిన విశ్వనాథమును జూచి, చిఱునవ్వునకై ప్రయత్నించుచు, నాతని లోనికిఁ దీసికొనిపోయెను. విశ్వనాథము కుముద్వతిహస్తము నింకొకసారి పరీక్షచేయవలయుననుటచే, నానారావామెను బిలిచెను. ఇంకను మొగమునఁ గనఁబడుచున్న కన్నీటిచారికలతోడను దీర్ఘదుఃఖతాపములను జూపు మొగముతోడను ఆమె తనతోట్రుపాటును గప్పి పుచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించుచు, వచ్చి నిలుచఁబడఁగా, విశ్వనాథ మామె వామహస్తమును బట్టుకొని ధైర్యోద్బోధనసూచకముగా హస్తము నొత్తి ఆమె ముఖమును బరీక్షించుచు, నాడీపరీక్షఁ జేయఁ జొచ్చెను. కుముద్వతియు నడుమనడుమ, విశ్వనాథమువైపు దృష్టినిగుడించుచు, నాతని ముఖమును బట్టి గుణనిర్ణయముఁ జేయుటకు కాంబోలు నిశ్చయించుకొనుచుండెను. ఆమె దేహముయొక్క వణఁకు నామెనాడి యే తెలుపుచుండెను. ఆదీర్ఘనాడీపరీక్ష ముగింపకపోవుటచే కాంబోలు నానారావు—

"రాత్రి దేహములో బాధవలన నిద్ర లేదని నాతోఁ జెప్పినది. ఈమధ్యాహ్నమేగి ఘోరసానితోఁ సంప్రతించివచ్చెదను, మీ మందు సంతవఱ కాపియుంచఁగలరా?" అని కొంచెము విసుగుదలతో ననెను.

నాడియం దేవిధమైన దుర్గుణమును లేక పోవుటచే, నిది యెల్ల కపటనాటకమని గత దినమందునే నిశ్చయించుకొనిన విశ్వనాథమున కాతనిమాట లాశ్చర్యమును గొలుపలేదు. అతఁ డాయనుమానమును, తన కామెయందు గల సదభిప్రాయమును సానుభూతియును రూఢిగాఁ దెలుపుచూపుతోఁ గుముద్వతి నొకసారి చూచి నిలువఁబడి "అట్లే కానిండ"ని గది దాఁటి వచ్చి తనగదిలోని కేగెను. ఆతఁడట్లు వచ్చునప్పుడు చూపిన కుముద్వతియొక్క జాలినిగొలుపుచూపు లాతనిహృదయమును గలఁతపెట్టుచుఁ దనపట్ల నామెకు సదభిప్రాయము కేవలము లేకున్నను, నానారావు చూపెడు ననుమానయుతమైన దురభిప్రాయము లేదని నిశ్చయించుకొనెను.

విశ్వనాథ మంతట ప్రాతయూరులో దిగ విడచిన పురుషునియుదంతము నెఱుఁగఁ గోరి, యచ్చటకేగి, యిరుగుపొరుగు వారివలన నాతఁ డొకవైశ్యుఁడనియు నిటీవల "లాటరీ" యందుఁ దనకు లాభించిన 75 వేలరూపాయీల నెట్లు వినియోగింపవలెనో యని యూహించుచున్నాఁడనియుఁ, దెలిసికొని తిరిగి యరండేలుపేటదారిని తనయింటి కేగుటకు బయలు దేరెను. వెంకోబారావింటిప్రాంతముల కాతఁ డేగుసరికి, ప్రాకారములోని కొక బండిపై కొన్ని కొబ్బరిమొక్కలు తీసికొని పోఁబడుచుండెను. ఆవరణమునందు నాటించుటకుఁ గాఁబోలునని తలంచికొని, విశ్వనాథము భోజనానంతరముఁ సత్రముఁ జేరెను.

సరిగామధ్యాహ్నము మూఁడుగంటలకు నానారావు తనగదిని విడచి, యూరిలోనికిఁ బోయెను. తన కింతకంటె మంచిసమయము రాదని యోచించి, హైందవాచారములకు వ్యతిరేకమైనను, తనసదభిప్రాయమునే నమ్ముకొని, విశ్వనాథ మొకపదునైదునిమిషములు తాళి, తనగదిని బిగించి కుముద్వతియున్న గదిని దట్టెను. కుముద్వతి తలుపుదెరచి, తలుపుతట్టినదెవ్వరో చూచి "మానాయన యింట లేర"ని, తలుపు తిరిగి బంధింపఁ బ్రయత్నించుచుండగా విశ్వనాథ మామెకు భయముప్పతిల్లునట్లు "మీమేలుకై, మీతో మాటలాడవలయును. లేనిచోఁ మీకుఁగూడ ముప్పు రాఁగలదు. నావలన మీ కేవిధమైన అవమానమును, అమర్యాదయును సంభవింపదని,వాగ్దానము చేయుచున్నాను" అనెను. స్త్రీబుద్ధి చాలసూక్ష్మమైనదని లోకప్రతీతి. ఈ మాటలవలన నేమనుకొనెనో, యామె యాతనికి దారి నొసంగి, తలుపును దగ్గరగా వైచి నిలువఁబడెను.

"నేను సదభిప్రాయముతోడనే మీయొద్ద కరుదెంచితిని. నామాటలను నమ్మి నేనడుగు ప్రశ్నలకు సరియగుసమాధాన మిచ్చెదరా మీకు మేలుచేసెదను. లేనిచో నే నేమియుఁ జేయఁజాలను నలుగురితోపాటని విచారింతును" అని విశ్వనాథ మామెకు ధైర్యము కలుగునట్లు ప్రారంభించెను.

"నే నాఁడుదాననైనను నమ్మకద్రోహమును జేయనని మీకు నాయందు విశ్వాసమున్నచో, మీ యుదంతమునంతయు నాకెఱింగింపుడు. పిదప నాసంగతి మీకే గ్రాహ్యము కాఁగలదు. నే నొకనిర్భాగ్యురాలను" అని కుముద్వతి యనెను.

"మీరు నిర్భాగ్యులని యనుకొన్నను నాకట్లుకనఁబడుట లేదు. కావున మిమ్ములనునమ్మి నాయుదంతము నెఱింగించెదను. నేనో యపరాధపరిశోధకుఁడను. ఈగ్రామమున నాలుమాసముల క్రిత మదృశ్యుఁడైన కె. నారాయణప్ప సంగతి విమర్శించుటకై వచ్చితిని. ఏమి? అట్లు బెదిరి చూచెద రేల? మీ రాయన నెఱుఁగుదురా?" అని తన మొగమునుండి దృష్టి మరల్చినకుముద్వతి నాతఁ డడిగెను.

ఆమె మాటాడలేదు. విశ్వనాథము తన ప్రశ్నను దిరిగి యడిగెను. ఒకనిమిషమైన తర్వాత "ఆయనకేదో భయంకరమగునాపత్తు తటస్థించిన ట్లెవరో రైలులోఁ జెప్పఁగా విని యుంటిని. అది జ్ఞప్తికివచ్చిన"దని యామె మొగమును ద్రిప్పకయే తనచేతివైపు చూచికొనుచు నస్ఫుటముగాఁ బల్కెను. విశ్వనాథ మిది తప్పక బూటకమే యని గ్రహించెను.

"నాతో మీ రేదో హితముగూర్చు మాటల నాడెద నంటిరి? ఏవిషయమును గుఱించియో, తెలిపెదరా?" అని యామె విసుగుదలతోఁ బ్రశ్నించెను.

విశ్వనాథము ధైర్యముదెచ్చికొని యిట్లు చెప్పెను. "మిమ్మున నీసత్రమునఁ జూచినది మొదలు మీ రేదో యొకకష్టమున నున్నారనియు, మీకు సాధ్యముకానికారణాంతరములచేఁ గృశించుచున్నారనియు నేను గ్రహించితిని. నన్ను నవిస్తరముగాఁ జెప్పుమనెదరా?" కుముద్వతి నెమ్మదిగా "ఊ" అనెను.

"ధైర్య మిచ్చితిరి కాన, చెప్పెదను. నే నవివాహితుఁడను. కావలసినంత యాస్తి యున్నది. మీకు సర్వవిధముల సౌఖ్యము నొడగూర్పవలయు ననునుద్దేశము నాకుఁ గల్గినది. అవ్యాజప్రేమహేతుకముగా జనించునందురు! మీ కింకను వివాహము కాలేదని గ్రహించితిని. మీతండ్రిగారి నడిగిన నేమందురో యని భయపడితిని. మీరేవియో యలవికాని నిర్బంధములలోఁ జిక్కుకొని యున్నారనికూడ నే ననుమానపడుచున్నాను. నామనస్సు పరిపరివిధములఁ బరితపించుచున్నది. మిమ్మీనిర్బంధములనుండి తొలగించి, సౌఖ్యమెట్లయినఁ జేకూర్చవలెనని నే నుత్సహించుచున్నాను. ఇంతవఱకు చెప్పినందులకు మన్నించి నాకాజ్ఞ నిచ్చెదరా? మీ యుదంతమునంతయు నీస్నేహితునివీనులఁ బడవైచెదరా? ఈ స్నేహితుని సహాయమును స్వీకరింతురా?"

"నే నవివాహితనే కాని, యస్వాధీనను; నన్నావరించుకొనియున్న నిర్బంధములవలన నే నేవిషయమును జెప్పలేననిన, నన్ను క్షమింపవలయును. నానాలుక నాస్వాధీనమున లేదు. మీరు నన్ను నిష్ఠూర్యము చేయవలదు."

"అట్లయిన మీ రానిర్బంధములనుండి వెలువడరాదా? నేను మీకు సహాయము చేసెదను. మీ కేయాపదయు రాకుండఁ జూచెదను."

"అదేమియుఁ గార్యకారి కానేరదు. నన్నావరించిననిర్బంధములు మానవాతీతములని నానమ్మకము. మీరు నాజోక్యమునకు రావలదని నాప్రార్థన. వచ్చినచో మీకుఁ గూడఁ గీడు దాపరించునేమో యని నాభయము మీకుఁ గీడుకలిగినచో, నా కిఁక నుత్తరగతు లుండవు. మీమాటలను నామనస్సులోనే యుంచుకొనెదను. ఇఁక మీరు నాప్రశంస నెత్తవలదని వేయివిధములఁ గోరుచున్నాను. క్షమించి మీదారిని మీరు పొండు."

"అట్లు పట్టి విడుచుస్వభావమే కలవాఁడనైనచో, నీగ్రామమునఁగలపోలీసువారు విడిచిన పరిశోధనకు నే నేల పూనుకొనెదను? కార్యాంతమువఱకును విడువకుండుట నాయలవాటు. అట్టులేయీవిషయమునఁగూడ నాయోపినంతవఱకుఁ బ్రయత్నించి మీ కానిర్బంధములను దొలఁగింపఁ బ్రయత్నించెదను. ఆపైన మీయిష్టము."

"నేను మీయెడఁ బరిపూర్ణమైన స్నేహభావముతోఁ జెప్పుచున్నాను. నేనే స్వతంత్రురాలనైనచో మీదయకుఁ దగినట్లే వర్తించెడిదానను. నేను నిర్భాగ్యురాలను. నావిషయమునఁ బరిశ్రమచేసినచో, మీకును గీడుసంభవించునని నిశ్చయముతో మీకు సలహానిచ్చితిని. నాయందు దయయుంచి మీరా ప్రయత్నమును జేయక విరమింపుఁడు."

మీకుఁ దిరిగి స్వతంత్రత లభించువఱకు నే నాప్రయత్నమును విడచుట కల్ల. నాయుద్దేశము కొనసాగనిచో, నాకుఁ గీడువచ్చినను సమ్మతమే! నే నిఁకఁ బోయెదను. నేను జెప్పిన వాక్యములను జ్ఞాపకముంచుకొనుఁడు. మీకెప్పుడైనను, నాసహాయము కావలసినచో నేను సిద్ధముగా నున్నాను. ఈనారాయణప్ప సంగతి గనుఁగొనులోపల, మీకుఁగూడ స్వాతంత్ర్యము నిప్పించెదన"ని విశ్వనాథ మామె ముఖమును జూచుచుఁబలికెను. ఈమాటల కామె దేహము కంపించుట నాతఁడు గ్రహించకపోలేదు. 'పోయివచ్చెద"నని చెప్పి, విశ్వనాథ మామెగదిని విడిచి వచ్చెను. అతని యనుమానమిప్పటికిఁ గొంత స్థిరపడెనని యాతనిముఖమే తెలుపఁ జొచ్చెను. ఎట్లైనను కుముద్వతి నావరించుకొనియున్న రహస్యనిబంధనాంధకారమును జీల్చి యామెకు సౌఖ్యమును జేకూర్పవలెనని యాతఁడు మనమున నింకను దృఢముగా నిశ్చయించుకొనెను. ఆమెకు వెంకోబారావును బెండ్లియాడు నుద్దేశమే యున్నచోఁ దన్నామె నమ్మఁదలఁచుటకైన మనమున నవకాశ మీయదని నిశ్చయించుకొనెను.

నాఁటిరాత్రినుండి కొంచెము తీవ్రయత్నములు జరుప నుంకించుటచే, నెట్లయిన మంచిదని యూహించి, నాఁటిమధ్యాహ్న మాతఁడు, పోలీసుపెద్ద ఇన్స్పెక్టరుగారియింటికేగి ఆయనకుఁ దనను, తనకార్యము నెఱింగించుకొని, ఆయనచే నమితముగా గౌరవింపఁబడి వలసిన సహాయముఁ జేయఁగలఁడనివాగ్దానముఁబొంది, తనబసఁ జేరెను. గది తలుపుదెరచునరి కాతని కొఱకొక యుత్తరము వేచి యుండెను. విప్పి చూడఁగా నందుఁ దొందరలో వ్రాసిన మూఁడుపంక్తులు మాత్రమే దస్కతేమియు లేకుండ నిట్లుండెను.

"మీ రీ ప్రయత్నమునుండి విరమించుట నా ముఖ్యోద్దేశము. భగవదనుగ్రహమున నేను స్వాతంత్ర్యముం బొందఁ గలిగినచో నే నీ నాఁడాడినమాటలను మరువను; కాని మీ రిట్టి ప్రయత్నమును జేసి కీడు బొందెదరని విరమింప మిక్కిలి వేఁడుచుంటిని".

ఈలేఖ వ్రాసినదెవ్వరో తెలుపనవసరము లేదు. విశ్వనాథ మాయుత్తరమును నాలుగైదుసారులు పఠించి తానాదినమున నుండి సలుపఁబోవు తీవ్రయత్నముల కీయుత్తరము శుభసూచకమని మనస్సులో నిశ్చయించుకొనెను. ఈయుత్తర మాతనిసందేహమును బలపఱచుటయే కాక, తప్పక తాను జేయఁదలఁచి నప్రయత్నమును కొనసాగింపవలెననికూడ నిశ్చయమును వృద్ధిచేసెను.

నాఁటి సాయంకాలము తిరిగి యథాప్రకారముగాఁ గుముద్వతియును నానారావును సత్రవును విడిచిపోవుసమయమును జూచి, విశ్వనాథము తానిటీవలఁ జేయించిన మారుతాళపుచెవిచే వారిగదిని దెరచి, తలుపు లోనబిగించి సుమా రొక యరగంటకాలము తనయొద్దనున్న మారుతాళపుఁ జెవ్వులగుత్తి సహాయమున వారిపెట్టెలను దెరచి సమస్తమును శోధించెను. కాని వానియాశోధన విశేషఫలదాయకమైన ట్లాతఁడు తృప్తిపడలేదు. రెంకోబారావు వ్రాసిన రెండుమూఁడుత్తరములును నాలుగైదచ్చుపుస్తకములును రెండు భూవివరములను దెలుపుస్టాంపుపత్రములును, దానికి సంబంధించిన కవులుకాగితములు మొదలగునవియు గలవు. ఆభూములన్నియు రెండుఖండములుగా నంతకుఁబూర్వము నాలుగేండ్లనాఁడు నానారావు కొన్నట్లును, అందుపై గుత్తదారు లిచ్చుశిస్తులను దెలియఁజేయు పత్రములను జూచి, విశ్వనాథ మతఁడింకేటి ధనవంతుఁడగునా కాదా యనుసందేహముఁ బొంది ఆభూములున్న కర్నూలు సమీపమందలి గ్రామముల పేరులను మనస్సులో నిలుపుకొని, త్వరలో నాయంశమును నిర్ణయించుకొనవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. ఆయుత్తరము పైకవరులు లేకుండుటచే నేగ్రామమున కవి వ్రాయఁబడియుండెనో నిర్ణయించుకొనుట కాతనికి సాధ్యము కాకపోయెను. కాని యుత్తరములలో నాతఁడు మహాదేవనానారావని పిలువఁబడుటచే నాతని సంపూర్ణనామ మదియని తెలిసికొనెను. ఇక జాగుచేసిన నేమగునో యని, యాతఁడు వస్తువులనెల్ల యథాప్రకారముంచి గది బిగించి బయట కరుదెంచెను. కర్నూలునకిఁక నెప్పు డేగవలయునని యాతఁ డాలోచింపఁ దొడఁగెను.

IV. సంధానము

ఆతఁడు నానారావుగదినుండి శీఘ్రముగ పై కరుదెంచుట మంచిదే యయ్యెను. ఇఁక నొకయిరువదినిమిషములైనను గడువకపూర్వమే, నానారావును, గుముద్వతియును దిరిగి వచ్చిరి. కుముద్వతి మొగము జేవురించుకొని యుండెను. ఆమె విశ్వనాథమువైపు చూడకయే, సరాసరిగ గదితలుపుదీసికొని లోనికేగెను. నానారా వరుగుపైఁ గూర్చుండిన విశ్వనాథమునొద్ద కరుదెంచి, "నేను దొరసానిచే నామెను బకెకుచేయించితిని. రేపటినుండి,

యౌషధము నిచ్చెదనని యామె చెప్పినది. మీమందికనవసరములేదు. మీకిచ్చిన శ్రమకు మమ్ములను క్షమింపవలెను" అని పలికెను. విశ్వనాథము "కానిండు; ఎచ్చట మందు నిప్పించినను, ఆమెకు స్వస్థత కలుగుటయే కదా మన యుద్దేశము." అనెను. కొంచెము కాలము గుంటూరునందలి ఎండలనుగుఱించియు, రైళ్లను గుఱించియు మాటలాడి నానారావు తనగదికేగెను.

రాత్రి ఎనిమిదిగంటలకు, భోజనము చేసి తన జేబునున్న పిస్తోలును సరిచూచికొని, తన యొద్దనున్న త్రాటి నిచ్చెనను గూఢముగాఁ గప్పుకొనియున్న వస్త్రములో దాఁచి, సత్రమును విడచి, యాచీఁకటిలో నరండేలుపేటలోని వెంకోబారావుయొక్క యింటిప్రాకారము వెనుకభాగమును జేరి, యచ్చటనిర్మానుష్యముగ నుండుటకు సంతసించి, తన త్రాటి నిచ్చెనను గోడమూలకమర్చి, గోడ నెక్కి నిచ్చెన నావలకు లాగుకొని, ప్రాకారమునం దెవ్వరును లేకుండుటచూచి మెల్లఁగాఁ గ్రిందకుదిగి దొడ్డిలోనిచింతచెట్టునెక్కి గుబురుగానున్న శాఖలనడుమఁ గూర్చుండి నాల్గు దిక్కులను బరిశీలించెను. గతదినమునఁ దేఁబడినకొబ్బరిమొక్క లింకను పాతింపఁబడక, యావరణలో నొకమూల నుంపఁబడినవి. ఇంటఁగూడ నిశ్శబ్దముగ నుండెను. మేడపైగదియందు కిటికీలను దెరచికొని, వెంకోబారావును రత్నసామియు నేమియో మాటలాడుకొనుచుండిరి. రాత్రి పదిగంటలగుటచే వారాగవాక్షములను బంధించి, నిద్రకుఁ గాఁబోలు నేగిరి. ఒకయరగంటకాల మూరకుండి, విశ్వనాథము వృక్షము నుండి క్రిందకుదిగెను. ఆవరణముదాఁటి యిల్లు చేరవలయునను నుద్దేశముతో నాతఁడు బయలుదేరెను. కాని నాలుగడుగులు వైచుసరికి నాతఁడు హఠాత్తుగా నొకపెద్దగోతిలోఁ బడెను. చీఁకటిలో దారితెలియక యాతఁడు సుమారు పదియడుగులలోఁతుగల యాగోతినుండి, కష్టమున వెలువడివచ్చి, జాగ్రత్తతో ముందునకు సాగెను. ఆవరణమునం దింకను గొన్ని స్థలములయందట్టి గోతులు త్రవ్వఁబడియుండెను. కాని యందేదియు నింతలోఁతు లేదు. నాలుగైదడుగులలోఁతుకన్న నెక్కువలోఁతు లేవని యాతఁ డందందు దిగి గ్రహించెను. త్రవ్వినమన్నంతయు నావరణలో నొకమూలఁ జేర్పఁబడియుండుటచేఁ దన కీయవస్థ కలిగినదని తలంచి యింతపెద్దగొయ్యి కొబ్బరిచెట్టును బాతుటకేలయని యనుమానించుచు నిల్లు చేరెను. గదులకున్న గవాక్షముల యినుపయూచల నాతఁడు చేతితోఁ దడుముచు వాటిగట్టిదనమునకు సంకోచించుచు, నింటినుండి వచ్చుశబ్దము లేమియు లేకుండుటచే, తానిఁక నందుఁ దడసినను బ్రయోజనముండదనియుఁ దన కారాత్రి గోతియందుఁ బడునవస్థ దుశ్శకునము కాఁబోలుననియు, నిర్ణయించుకొని, తిరిగి వచ్చినదారినే గోడదాఁటి తనత్రాటినిచ్చెనతో సత్రము నర్ధరాత్రమునఁ జేరెను.

ముందీనానారావుయొక్క యాస్తివిషయముగల యనుమానమును దీర్చికొనవలయునని నిశ్చయించుకొని, తనసామానును సర్ది

కొని, రాత్రియొంటిగంటన్నరకు గుంటూరు నుండి బయలుదేరిపోవు రైలులో నాతఁడు కర్నూలునకుఁ బ్రయాణమై పోయెను. మరునాఁడు సాయంకాలమున నాతఁడు కర్నూలును జేరి రాత్రి యచ్చటనే యొకహోటలున భుజించి పరుండెను. తెల్లవారినతర్వాత నాతఁడు బండిని గట్టించుకొని నానారావునొద్దనున్న పత్రమునఁ జెప్పఁబడిన మొదటిగ్రామమును జేరి, కరణమింటి కేగెను. ఆదినమున వానియింటనే భుజించి, విచారింపఁగా నాయూరున, నానారావునకుఁ బత్రముల వ్రాసియిచ్చిన పేరులు గలరైతు లెవ్వరు లేరనియు, మహాదేవ నానారా వనుభూస్వామి యాధీనమున నా గ్రామమున భూములేవియు లేవనియు, ఆగ్రామము పేరుగల గ్రామము కర్నూలు దగ్గరనే కాకుండ, యాజిల్లాలో మరెచ్చటను లేదనియు, ఖండితముగాఁ గరణము చెప్పుటచే, విధిలేక తిరిగిసాయంకాలమునకు కర్నూలుఁ జేరెను. ఇంతదూరము వచ్చినతర్వాత రెండవ గ్రామమునకుఁగూడఁ బోయి ఏల విచారింపరాదని, తలంచి మరునాఁడుదయమున నాతఁడచ్చటకుఁ బండ్రెండుమైళ్లదూరముననున్న రెండవ గ్రామమును జేరెను; కాని యచ్చటఁగూడఁ దనకట్టిసమాధానమేలభించుటచే, నిరుత్సాహుఁడై కర్నూలునకుఁ దిరిగి వచ్చి, మరునాఁ డుదయమున బయలుదేరురైలులో నాతఁడు ప్రయాణముఁజేసి, రాత్రికి మార్కాపురమును జేరెను. గ్రామమున నెచ్చటవిచారించినను, మహాదేవరావును గాని, నానారావును గాని, మహాదేవ నానారావునుగాని యెఱిఁగినవా రెవ్వరు నాతనికిఁ గన్పడలేదు. విసిగి వేసారి యిదియంతయు నేదియో తప్పక మోసమని నిశ్చయించుకొని, బయలుదేరిన యాఱవదిన ముదయమున నాతఁడు తిరిగి గుంటూరును జేరెను.

ముం దెట్లు ప్రవర్తింపవలెనాయని, సత్రమున తనగదియందుఁ గూరుచుండి యాతఁ డాలోచింప నారంభించెను. ఉదయమునుండియు, నానారావు కాని కుముద్వతికాని, యాతనికిఁ గన్పడకుండుట యటుండ, వారిగది తలుపు బీగము వైచి యుండుటచే నాతఁడనుమానించి, యిటునటుపరీక్షించి, ఎవ్వరును లేకుండుటఁ జూచి, తనయొద్దనున్న చెవితోఁ దాళమును దీసి చూచెను. కాని, సామానంతయు నచ్చటనే యుండుటచే, నాతనియనుమానము శాంతించెను. కాని సాయంకాలమున నానారా వొక్కఁడే సత్రమున కరుదెంచి, కొంచెము కాలముండి, తనతో మాటలాడకుండఁ దిరిగి తలుపును బంధించుకొనిపోవుట విశ్వనాథమున కర్థముకాక, కుముద్వతి యేమై యుండునా యని యతఁడాలోచింప నారంభించెను. ఆమెను వెంకోబారావును పెండ్లాడుటకువారేమేమితొందర చేయుచుండిరో యని యాతఁ డనుమానించెను. చీఁకటిపడిన తర్వాత నాతఁడు భోజనాదులను ముగించికొని, వెంకోబారా వింటిముందు భాగమునఁ గొంతకాలము వఱకు వేచియుండెను, కాని విశేషము లేమియు నాతనికి గోచరింపక పోవుటచేఁ దిరిగి రాత్రి పదునొకండుగంటలకుఁ ద్రాటినిచ్చెన సహాయముచే నాతఁడు లోనికేగి యావరణమును దాఁటి యింటిని సమీపిం

చెను. ఆవరణయందు, కొబ్బరిముక్కలు పాతఁబడెనని యాతఁడు గ్రహించెను. తాను బడియున్న పెద్దగోతియందుగూడ నొకముక్క పాతఁబడియుండెను. ఆతఁడింటిచుట్టును, రెండు మూఁడుసారులు దిరిగినను, మధ్యమధ్య నెవ్వరో బాధపడుచున్నట్లు పైభాగమున నొకగది నుండి కాఁబోలును మూలుగుతప్ప, వేఱేమియు నాతఁడు గ్రహింపలేక పోయెను. కుముద్వతి యేమై యుండునని యాతఁ డాందోళనపడఁ జొచ్చెను.

రాత్రి యొంటిగంట కాతఁడు సత్రమును జేరెను. తిరిగి యొకసారి నానారావు గదిని బరీక్షించు నుద్దేశముతో నాతఁ డాగదిని దెరచి, దీపికాసహాయమున నాతనిపెట్టెనుండి యిదివఱలోఁ దాను జూచినయుత్తరములను బత్రములను సంగ్రహించి మరునాఁ డుదయమున పోలీసుఇన్స్పెక్టరును జూడవలయునని నిశ్చయించుకొని, గదిబిగించి, పత్రములను తన గదియందు దాఁచి, నిద్రించెను.

ఇన్స్పెక్టరు రాఘవేంద్రరావుగారింటనే యుండిరి. విశ్వనాథమున కింకొకయద్భుత కథ నాతఁడాయుదయమునఁ జెప్పవలసివచ్చెను. ఆగ్రాపుములో నిటీవల లాటరీయందు లాభముపొందిన రామనారాయణయనువైశ్యుఁడు తెనాలిప్రాంతముల భూములను గొని రావలెనని, నాఁటికైదుదినములకుఁ బూర్వమింటఁ జెప్పి, సుమారు ముప్పదియైదువేల రూపాయీలనగదుతో నింటివారి నీవిషయము రహస్యముగా నుంపవలయుననియు, తాను మరునాఁడు తప్పక రాఁగలననియు, చెప్పి బయలుదేరి పోయి నేఁటివఱకుఁ దిరిగి రాలేదట! తెనాలి ప్రాంతములకు రెండు దినములనుండియు నెందఱు పోయి వెదకినను, వానిజాడ తెలియలేదట. ఆతనియొద్దనుండి యింటివారికేయుత్తరమును రాలేదట. "ఇంటివారు కళవళపడుచు, నాకిప్పుడే 'పితూరీ'చేసి పోయినారు. కే. నారాయణప్పకుఁ దోడుగా నీరామనారాయణకూడ నంతరించినాఁడేమో తెలియదు. నా కేమియుఁ దోఁచుట లేదు" అని యాయనవిశ్వనాథమున కెఱింగించెను. విశ్వనాథము దీర్ఘాలోచనాతత్పరుఁడై కొంతకాల మట్లేయుండి, తుదకు రాఘవేంద్రరావునకుఁ బూసగ్రుచ్చినరీతిగా దైవికముగాఁ దాను దెలిసికొనిన వింతవిషయముల నెఱింగించి రామనారాయణ కర్నూలువైపుపోవు విషయము నెఱింగింపక, కోమటికావున గోప్యమునకై తెనాలివైపుపోయివచ్చెదనని యింటివారితోఁ జెప్పియుండవచ్చుననియు, తాను జెప్పఁబోవు విధమునఁ బ్రవర్తించినచోఁ దమసాహసమువలనఁ గుట్టుబయల్పడఁగలదేమోయని తుదకు రాఘవేంద్రరావును సమ్మతింపఁజేసి యాతనితో నొకయరగంట రహస్యగోష్ఠి సలిపి, తనమకామును జేరెను. "సాహసేలక్ష్మి"యని యాతఁడు విశ్వసించియుండెను.

V సన్మానము

సాయంకాలమునాలుగుగంటలకు మారువేషముతోనున్న యిద్దఱు కనిష్టేబులను సత్రపుటరుగుపైఁ గూర్చుండబెట్టి, రాఘవేంద్రరావు విశ్వనాథముగదిలోఁ బ్రవేశించెను. ఆ దినమునగూడ నొంటిగనే యుంతకుఁ బూర్వ

మే తనగదిని బ్రవేశించిననానారావును జూచి విశ్వనాథము, కుముద్వతి యేమైయుండునోయ నని కళవళపడుచున్న కాలమున రాఘవేంద్ర రా వరుదెంచుట యాతనికిఁ గొంత యుత్సాహము కలిగింపగా "నాతఁడు వచ్చి లోపల నున్నాఁడు. సమయము చూచి పనిచేయుదము కూర్చుండుఁడు" అనెను. రాఘవేంద్రరావు పవిష్టుఁడాయెను. ఇరువురు నాగదివంకఁ జూచుచుండిరి.

ఇఁక నొక యిరువదినిమిషములలో నానారావు గదితలుపుదెరచి బయలు కరుదెంచి, తిరిగి తాళము వేయుసమయమున విశ్వనాథమునురాఘవేంద్రరావును బయలు వెడలి వచ్చిరి. విశ్వనాథము నానారావుభుజముపైఁ జేయి వైచెను. రాఘవేంద్రరా వతనిహస్తముల కరదండములను దగిల్చి, "ఇప్పుడు నీవేమి చెప్పిన, నది యెల్ల నీపై సాక్ష్యముగ నుపయోగింపఁబడున"ను మామూలుహెచ్చరిక నొసంగెను. అరదండములఁ జూచి భయవిస్మయములకు లోనై యాతఁడు విశ్వనాథము వైపు తేరబారిచూచి, పండ్లు పటపటకొఱుకుచు "నీవేనా" యనెను. విశ్వనాథము సమాధాన మీయలేదు. మామూలుహెచ్చరికలతో రాఘవేంద్రరావొక జట్కాను దెప్పించి యందాతనిని స్టేషనునకు దీసికొనిపోయి, ఖైదు నందుంచి, తిరిగి సత్రమున కరుదెంచెను. ఈ సంగతిఁ జూచిన స్వల్పసంఖ్యాకులు తన్నడిగినను, తనకావిషయ మేమియుఁ దెలియదనుటచే, క్రమముగా విడిచిపోయిరని, విశ్వనాథము తిరిగి వచ్చిన రాఘవేంద్రరావుతోఁ జెప్పెను. చీకటి పడెను.

పరిశోధకు లిద్దరును, ఆగదిని దెరచి, లోపలఁ బరీక్షించిరి. కాని వారి కందుపైకము కాని, నేరమున కాధారమైన యితరవిషయములుగాని, లభింపలేదు. రాఘవేంద్రరావు నిరాశఁ జెంది. "మనమన్యాయముగాఁ దొందరపడలేదు కదా? దారిపోడుగున నాతఁడు మీరేమో తనపై లేనిపోనినిందలను మోపియుండవచ్చుననియు, దాను మర్యాదస్థుఁడననియును ఏమేమో వదరసాగినాఁడు" అనెను.

"మిగిలినవిషయముకూడఁ గడముట్టఁ జేసిన తర్వాతనేకదా మనము నిరాశఁ జెందవలసినది? త్వరలో మీరు భోజనముచేసి వచ్చినచో, మన మదికూడఁ బూర్తిచేసెదము" రాఘవేంద్రరావును, విశ్వనాథమును భోజనమునకు బయలుదేరిపోయిరి.

సరిగా రాత్రి ఎనిమిదిన్నరగంటలకిద్దరు మారువేషముల నున్న కనిస్టేబులతో తనగది యొద్ద కరుదెంచిన రాఘవేంద్రరావుతో బయలుదేరి విశ్వనాథము కింకోబారావు భవనమును జేరి తలుపుదట్టెను. రత్నసామి వచ్చి తలుపుదీసెను. వెంటనే విశ్వనాథ మాతనినోటిపై చేయి వైచి, యదిమిపట్టినప్పుడే రాఘవేంద్రరా వాతని చేతుల కరదండములను దగిలించి," మాటలాడినచో చితుకగొట్టెదను; జాగ్రత్త" అనెను. చేయున దేమియును లేదని కాబోలు నిస్పృహఁ జెంది, రత్నసామి మాట్లాడలేదు. వానిని దమతో వచ్చిన కనిస్టేబుల యధీనము చేసి, వీథి

వాఁకిటనుంచి, తలుపు లోపలబంధించి, రాఘువేంద్రరావును దలుపునొద్దఁ గావలియుంచి విశ్వనాథ మింటిదిగువ గదులన్నియుఁ బరిశోధించెను. కాని వాని కండెట్టిదియు గోచరింపలేదు. తరువాత నాతఁడు రాఘువేంద్రరావుతో మేడపైకి మిగుల నెమ్మదిగా బయలుదేరెను. మధ్యహాలులో నెవ్వరును లేరు కాని, వెనుకవైపుననున్న యొకగదినుండి, ఎవియో సరిగా వినఁబడనిమాటలవలె శబ్దము వచ్చుటచే నిశ్శబ్దముగా నిరువురు నాగదిని జేరిరి.

"నీ కింకొక యర్ధగంటమాత్రమే గడువున్నది. ఈలోపుగా మహాదేవువచ్చినను రాకున్నను, నే నాసీసాలోని దానిని విడిచి తలుపుపైన బిగించి పారిపోయెదను. ఈరాత్రి దాఁటి మేమిఁక నీగ్రామమున నుండఁదలఁచుకొనలేదు. ఈగది గవాక్షములేవియు, నీకుఁ దెరచుటకు సాధ్యముగావు. నన్నుఁ బెండ్లాడెదవా నీకుఁ గావలసినంత—"అని చెప్పుచున్న పురుషుని కంఠమునకడ్డె "నీవంటి దుర్మార్గునితోఁ బొత్తుకన్న నాకు మృత్యువే మేలు; విడువు మిప్పుడే యాసర్పమును విడువుము—నిశ్చింతగా మరణించెదను" అని బదులుచెప్పిన స్త్రీస్వరము కుముద్వతిదిగా నెఱింగి రోషము తనసహజబలము నినుమడింప, విశ్వనాథము తనశక్తి కొలఁదిని, తలుపును దన్నెను. తలుపు తాపునకు విడిపోయెను. పరిశోధకుల కిర్వురకు నెదుట విచిత్రమగురంగము కన్పించెను. కుర్చీకిబంధింపఁబడిన యవయవములతోఁ గృశించి బెదరియున్న కుముద్వతియు, నామెసమీపమున నున్నబల్లపైపెద్దగాజుసీసాయందుఁ బవ్వళించియున్న పెద్దసర్పము, నాబల్లకు సమీపముగా నీయద్భుతధ్యాన మేమెయుండునని కళవళపడుచు నిల్చియుండిన వెంకోబరావును గన్డిరి. బల్లపైనున్నసీసా నెత్తి నేలపైఁ బడవేయుటకుఁ గాబోలు నాలోచించుచున్న వెంకోబారావును జూచి, "ఉన్నతావునుండి కదలినచో నీపిస్తోలు నిన్ను రూపుమాపును" అని తీండ్రించి, విశ్వనాథ మాతనిపై కురికి, వానినినేల కదియఁబట్టెను. "హా! హా!" అనుశబ్దములమాత్ర ముచ్చరించి కుముద్వతి కుర్చీలో మూర్ఛిల్లెను. రాఘువేంద్రరావు వెంకోబరావును బంధించి, సంకెళ్లను దగిలించిన తర్వాత విశ్వనాథ మాతురతతోఁ గుముద్వతి బంధములను తొలఁగించి యామెకు శైత్యోపచారములు చేసి యామెకు స్పృహకలుగునట్లు చేసెనుకాని యామె యీలోకమున నున్నట్లు లేదు. వెఱ్ఱిచూపులఁ జూచుచు మహాభయము వెంబడి మహాసౌఖ్యము లభించినహేతువుచే మతితప్పినట్లుకన్పట్టెను. విశ్వనాథ మరగంటవఱకుఁ బ్రయత్నించినను ఆమె మాట్లాడకుండుటచేభీతిల్లి యామెను దత్క్షణమే వైద్యశాలకుఁ దీసికొనిపోవలయునని నిశ్చయించుకొని బంధింపఁబడిన వెంకోబారావును స్టేషనుకుఁదీసికొనిపోయి ఇంటికి బీగమును వైచి సీళ్లువైచి మరునాఁడుదయమున నిల్లంతయుశోధింపవచ్చునని రాఘువేంద్రరావుకు సలహాయిచ్చి, విశ్వనాథ మొకజట్కాపై బలవంతముగాఁ గుముద్వతిని దీసికొని మిషన్ఆస్పత్రికి గొంపోయి, వైద్యురాలి కామెను జూపించెను. ఆమె దారుణమైన మెదడుజ్వరముచే బాధపడు

చుండవలెనని యచ్చటి వైద్యాధికారురా లామెను బరీక్షించి చెప్పెను. ఆమెకు శాంతియుతమైన పరిస్థితులును, మంచి యౌషధసేవయు నవసరమనియు, దైవానుగ్రహము వలన రెండు వారములలో నామె కారోగ్యము కలుగవచ్చుననియుఁ గూడ నామె చెలిపెను. ఆమె నారోగ్యవంతురాలుగాఁ దిరిగి తన కప్పఁజెప్పుభార మావైద్యురాలిదే యనియు, నామె యుపకారమునకుఁ దగిన విశ్వాసము తా నుంచుకొనెదననియు, దినదినమును దానుగూడ వచ్చి యామెను జూచిపోవుచుందుననియు, వాగ్దాన మొసంగి విశ్వనాథము సత్రమున కరుదెంచెను. కాని యారాత్రి యతని కెంతమాత్రమును నిద్ర లభింపకుండుట యాశ్చర్యము కాదు.

మరునాఁ డుదయముననే రాఘవేంద్రరావును నతఁడును, తగినవారిమెదుట నాయిల్లంతయు సోదాచేసిరి. నాలుగుగంటల కాలమంతటను క్రిందను మీఁదను, మూలను, సందులను బరీక్షింపగా ముప్పదియాఱువేలరూపాయలపై చిల్లరసొమ్ము వారలకు లభించుటచే, వారినేరము నిశ్చయమని నమ్మి రామనారాయణకళేబర మేమి చేసియుందురని వారాలోచింపఁ దొడఁగిరి. అప్పుడు విశ్వనాథమునకు దొడ్డిలో తానారాత్రి జారిపడిన పెద్దగోయి జ్ఞప్తికివచ్చుటచే, రాఘవేంద్రరావునకుఁ దన యనుమాన మెఱింగించి, కూలివాండ్రచే, నందుఁ బాతఁబడిన కొబ్బరిమొక్క నూడఁబెరికించి, త్రవ్వఁగాత్రవ్వఁగా, నొకదుర్వాసన వెదజల్లుబరువైనగోనెను పైకిదీయించి విప్పి చూడఁగా నందుఁ గుళ్లి సిద్ధముగానున్న రామనారాయణశవము కన్పించెను. పంచాయితి జరిగినతర్వాత, నీదుర్మార్గు లిట్లెన్ని చేసియుండిరో యని శోధకుల కిర్వురకు ననుమాన ముదయించుటచే, దొడ్డినంతయున దేలోతువఱకుఁ ద్రవ్వవలసినదని కూలివాండ్ర కనుమతి నిచ్చి, అంత్యక్రియలకు రామనారాయణుని యింటివారల కాశవమును వైద్యాధికారిపరీక్షానంతర మిచ్చివేయవలయునని తీర్మానించుకొని, దానిని వైద్యాలయమున కంపిరి. సాయంకాలమగుసరి కాదొడ్డి యంతయుఁ బూర్తిగా 10 యడుగుల లోతువఱకుఁ బదుగురుకూలీలచేఁ ద్రవ్వింపఁబడెను. అందుండి ఇఁక నొకమూఁ డస్థిపంజరములు వెలువడెను.

నేరము స్థిరమాయెను. విశ్వనాథము తనయొద్దనున్న కాగితములను, కుముద్వతి వ్రేలినుండి తానా వెనుకటిరాత్రి తీసి యున్నయుంగరమును రాఘవేంద్రరావున కిచ్చి యవసరము కానిచోఁ దనసాక్ష్యమును గుముద్వతిసాక్ష్యమునుగూడ వదలివేయవలయునని వేఁడుకొని, తనమకామునకుఁ జేరెను.

కుముద్వతికి పదునాఱుదినములకుఁ దిరిగి లోకజ్ఞాన మలవడెనుకాని, యామె యాజ్వరప్రభావముచే వెనుకటియంశముల నెల్ల మఱచిపోయెను. తనకొఱకు దినదినమును ఆస్పత్రి కరుదెంచుచున్న విశ్వనాథ మామెకుఁ జిన్ననాఁటిమిత్రుఁ డట్లు మనమున నామె భావించుచున్నట్లును, తన్నాతఁడు తప్పక పెండ్లియాడగలఁడనియు, మాత్రమే యామె తమతోఁ జెప్పుచున్నదని వైద్యాధికారురాలును,

కుముద్వతి కుపచారముఁ జేయుచున్నదా దులు నాతనితోఁ జెప్పిరి. నెలదినముల కా మెకు సాధారణమైన యారోగ్యము కలుగుటచే గుంటూరుకంటె విశాఖ పట్టణమున, సముద్రతీరమున నున్న తనయిల్లామె కెక్కువ యారోగ్యకరమని భావించి, తగిన రీతి నామెకుఁ బునర్జీవన మిచ్చిన వైద్యాధికారురాలిని బ్రశంసించి, సన్మానించి, యామెతోఁగూడి విశాఖపట్టణముఁ జేరి, యిల్లు ప్రవేశించిన యీజంటను జూచి విస్మయ పరవశుఁడై వెఱ్ఱినవ్వు నవ్వుచున్న నారాయణదాసున కాతఁడు సావకాశముగాఁ దనయుదంతము నెఱింగించి, "దయ్యములకొంప" కల్లుఁడను గావలసివచ్చిన దనెను.

శ్రావణమాసమున నొకశుభ ముహూర్తమున సింహాచలముకొండపైఁ గుముద్వతీ విశ్వనాథులవివాహ మహోత్సవము జరిగెను. ఆవివాహమునకు గుంటూరునుండి రాఘవేంద్రరావును,రామనారాయణుని బావమరదియు నరుదెంచిరి. ఈ దుర్మార్గులను రూపుమాపుటచేఁ దనకు జీతమభివృద్ధియైనదనుసంతోషముతో రాఘవేంద్రరావు వరున కొకవజ్రపు టుంగరమును; పోయిన యాస్తినంతయుఁ దిరిగి తమకు లభింపఁజేసినకృతజ్ఞతచే రామనారాయణుని భార్య తనసోదరునివలనఁ గుముద్వతి కొకకాసులపేరును బహుమానములుగా నాసమయమున నిచ్చిరి.

విశ్వనాథము రాఘవేంద్రరావు నా సాయంకాల మాకొండపై నొకచోఁ గూర్చుండిరి. "విచారణయంతయు ముగిసినది. ముగ్గురకు నురిశిక్ష విధింపఁబడినది. మీసాక్ష్యము లవసరమే లేకపోయినది.ఆమె ఎప్పుడైన గతసంగతులఁదలంచునా"అని రాఘవేంద్రరావనెను.

"ఆమె కాలోకమే లేదు. ఆమెదడు జ్వరముతో నామె గతమంతయు మఱచిపోయినది. ఇఁక నేను జ్ఞాపకముచేసినను బ్రయోజనము లేదు. నేరస్థులు తమనేరమే మైన నొప్పికొనిరా?"

"లేదు. చివఱకును ముగ్గురు నిర్దోషులమనియే చెప్పఁదొడఁగిరి. మహాదేవుఁడు మిమ్ములను మధ్యమధ్య నిందించి, మీరేమో మోసముచేసితిరని చెప్పినను మీ రాదినమున మ్యాజిస్ట్రేటుగారియెదుట నిచ్చినవాఙ్మూలమే మీరు రాకుండ మీపని నెరవేర్చినది"

మరునాఁ డెల్లరును విశాఖపట్టణముఁ జేరిరి రాఘవేంద్రరావు సెలవుదీసికొని, రామనారాయణ బావమఱదితో గుంటూరు చేరెను.

తాను వెదకఁబోయిన తీగె గుంటూరు సత్రమునఁ దనకాళ్లకే తగులుకొనుటచేఁ దనకుఁ దీవ్రమైన పరిశోధనాభార మంతయు తొలఁగుటయే కాక, తలవనితలపుగా సంసారతాపత్రయముకూడ తగుల్కొనెనని యాతఁ డప్పుడప్పుడు నారాయణదాసుతోఁ జెప్పుచుండును.